

Tribuna

Operació "Pitufo": espoliadors amb manual

Aquest passat mes d'abril la Policia Nacional donava a conèixer els resultats de l'anomenada **Operación Pitufo**, amb la que es desarticula-va una xarxa presumptament dedicada a l'espoli de jaciments arqueològics.

Les investigacions es van iniciar sis mesos abans arrel d'informacions obtingudes en l'execució d'un operatiu anterior, desenvolupat l'any 2006 i anomenat **Operación Vivo**. En la recerca, però, de similituds amb la que ara ens ocupa podem encara retrocedir un any més, fins la **Operación Lirio**.

L'abril de 2005 ja es parlava d'investigació complicada. Segons fonts policials, la xarxa aleshores desarticulada no responia a les típiques i habituals característiques de la delinqüència organitzada. Tenia una estructura inestable conformada per la interconnexió entre diferents grups i persones, amb contactes esporàdics d'aparença legal. Hi havia espoliadors de jaciments, intermediaris, venedors i falsificadors. Les vendes es feien directament al client, en fires locals o via internet. A més de material arqueològic, en l'operatiu també van ser decomissades pintures presumptament atribuïdes a artistes com Joaquín Sorolla.

La **Operación Lirio** es va saldar amb 16 detinguts a diferents indrets de l'Estat (un d'ells a Igualada), 20 registres i més de 10000 béns culturals recuperats (7442 peces arqueològiques). Destaca la detenció d'un agent de la Guàrdia Civil destinat a Uceda (Guadalajara). En el registre del seu domicili a Las Rozas (Madrid), van aparèixer peces arqueològiques. També a casa d'uns familiars a Molina de Aragón (Guadalajara) i, fins i tot, en el de les seves dependències de la caserna de Uceda. Portava un any de baixa per malaltia i la pròpia Guàrdia Civil ja l'havia investigat sense èxit.

Una forma d'actuar quasi idèntica tenien les 24 persones detingudes en el marc de la **Operación Vivo**. Com en el cas anterior, els contactes entre els grups i col·laboradors no es feien de forma habitual i jerarquitzada sinó esporàdica, segons les transaccions. També hi havia espoliadors, venedors, falsificadors, fins i tot falsos perits encarregats d'autenticar les peces. Coincidien també en les formes de venda (directa, fires o internet) i en els objectes (sobretot material arqueològic i pintures).

Amb la creació de peces falses, es va constatar la **modificació i envelliment** de peces autèntiques per obtenir un millor preu. En el cas de les pintures arribaven a convertir-les en obres de artistes consagrats. Algunes d'aquestes falsificacions eren tan aconseguïdes que les valoracions es van haver de corroborar amb tècniques de laboratori.

Entre els més de 4000 objectes recuperats, 1123 tenien valor arqueològic. Es van investi-

Activitats

CONCURS FOTOGRÀFIC COMMEMORATIU DELS 25 ANYS DE LA SCA. Us proposem participar en un concurs fotogràfic, el tema del qual és: **Arqueologia i lleure**. La nostra intenció, endemés de valorar aspectes artístics, és que les fotografies enviades tinguin com a comú denominador les relacions de l'Arqueologia amb l'entorn social i concretament amb el temps d'esbarjo. En una tarja adjunta publiquem les normes. **Us animem a participar!**

SORTIDA COMMEMORATIVA DELS 25 ANYS DE LA SCA. Estem preparant una sortida pels dies 4 i 5 d'octubre que esperem us agradi. Tindrem la oportunitat de visitar **dues coves amb art rupestre paleolític: Bedeilhac i Niaux (Arieja)**. L'entrada està molt restringida en aquesta mena de jaciments arqueològics i només podem oferir 20 places. En una tarja adjunta us donem la informació completa.

gar ramificacions en 12 ciutats (entre les que hi havia Barcelona i Girona) i es portaren a terme 25 registres.

La documentació obtinguda en els esmentats registres és la que el passat mes d'octubre va permetre iniciar una nova operació. Batejada **Pitufo** (no ha transcendit el perquè d'aquesta denominació), ha estat coordinada per la *Brigada de Patrimonio Histórico*, enquadrada en la *Unidad Central de Delincuencia Especializada y Violenta (UDEV)* de la Policia Nacional, i ha tingut un abast estatal, tot i finalment restar focalitzada en les comunitats andalusa i valenciana. Malgrat mantenir una estructura consemblant, a diferència dels anteriors operatius, els implicats es dedicaven quasi exclusivament a l'espoli, receptació i col·leccionisme de material arqueològic. Aquesta vegada la majoria de les transaccions es feien via internet. Els investigadors han reconegut que la Xarxa és ara per ara el punt de trobada predilecte entre espoliadors i compradors. Les web de subhastes semblen oferir una sensació d'impunitat i anonimat, quan en realitat és per on han estat aconseguïdes la majoria de les identificacions. Entre els 20 detinguts, hi ha alguns que ens han cridat especialment l'atenció. Tenim, per exemple, un funcionari de presons de Picassent (València). Hi ha un policia jubilat d'Eivissa, que va ser inspector i desenvolupà part de la seva carrera a l'aeroport de l'illa. Durant el registre del seu domicili es van trobar 72 armes de foc sense llicència, amb el que acabà imputat per receptació de material arqueològic i tinença il·lícita d'armes.

Destaquen també tres persones de Castro del Río (Córdoba): Un advocat, un treballador de l'ajuntament (segons algunes fonts sembla es tracta d'un enterramorts) i el Tinent d'Alcalde alhora Regidor d'Urbanisme del mateix. Aquest darrer va manifestar la seva absoluta innocència tot i renunciar al càrrec per "responsabilitat" i "no interrompre la vida pública" del municipi. Tant l'alcalde com el seu partit -PSOE- el recolzen i critiquen que de tots els implicats ha estat l'únic en fer-se públic el nom i cognoms: Luis Castro Erenca. Es dona la circumstància que el mateix dia en ser inter-

rogat per la policia, es va presentar a Castro del Río un conveni (finançat per la Diputació i la Junta) amb l'objectiu de "garantir la protecció" del Patrimoni de la zona. En Luis Castro és un dels principals impulsors d'aquest projecte. La seva implicació és resultat de les escoltes telefòniques realitzades durant l'operatiu. "*Salimos al campo?*", era la proposta que rebien alguns dels imputats. Presumptament les "*salidas*" eren per espoliar jaciments arqueològics.

Han estat recuperades "milers" de peces arqueològiques (unes 10000). En un dels 24 registres domiciliaris duts a terme van ser necessàries tres furgonetes per transportar el material decomissat al dipòsit corresponent. Entre els instruments i documentació, destaquen 8 detectors de metalls (en les operacions **Lirio** i **Vivo** van ser 2 i 6, respectivament), un visor nocturn (índex de probables espolis a deshora), suposats certificats d'autenticitat i una guia molt especial. Una de les persones implicades estava en possessió d'una guia que ha resultat ser en realitat un autèntic **manual amb consells de comportament** davant eventuais actuacions policials contra espoliadors.

Aquesta vegada l'operatiu sembla no haver afectat Catalunya, tot i constar la *Jefatura Superior regional* entre les que hi han col·laborat. A banda però, disposem d'indicadors que delaten un moment d'expansió del furtivisme arqueològic arreu del país. Furtius cada vegada millor preparats tècnicament i, pel que sembla, amb estudiats protocols d'actuació per quan són sorpresos en acció. No advertim, malgrat tot, un augment equiparable en expedients sancionadors i diligències penals. Es detecta com una de les principals causes d'aquest pronunciat desequilibri la **manca de denúncies**, fet ja esmentat en la **Tribuna** dedicada a la **Operación Tertis** (Full núm.245, març de 2007). Si realment volem una contundent **Operació Neteja** del furtivisme arqueològic a Catalunya, tots ens hi hem d'implicar de forma més activa del que ho venim fent.

Congressos

- Durant els dies 26, 27 i 28 de setembre es realitzarà el col·loqui internacional **Guerreiros Castrejos- Deuses e heróis nas Alturas do Barroso**, a la localitat de Boticas, a Portugal. Les inscripcions per a la participació en el col·loqui són gratuïtes i s'han de realitzar abans del 30 de juliol, a través de la pàgina www.cm.boticas.pt

Cursos

- La Societat Catalana d'Estudis Clàssics organitza, del 7 al 16 de juliol el curs d'actualització científica: la ciutat en el món antic. El curs tindrà una durada de 30 hores i **serà reconegut com a activitat de formació pel Departament d'Educació**. En finalitzar les sessions, es lliurarà als assistents el certificat corresponent. Lloc: Societat Catalana d'Estudis Clàssics (de l'Institut d'Estudis Catalans), Carrer del Carme, 47, 08001 Barcelona, tel. 93 324 85 80.
- Del 21 al 23 de juliol tindrà lloc a Lugo, un curs organitzat per la Universitat de Santiago i dirigit pel Dr. Manuel Villanueva Acuña, el **Curso de actualización sobre a romanización de Galiza. Do castro á cidade: na romanización na Gallaecia e na Hispania indoeuropea**. La data límit d'inscripció és el 15 de juliol. Per a més informació: www.usc.es/troia/curso/index.html
- Del 21 al 25 de juliol es realitzarà a Albacete (Av. de la Mancha 2) el curs d'estiu de la UNED, **Un Lugar en la historia: el espacio de la mujer en la antigüedad desde una perspectiva arqueológica**, sota la direcció de Mar Zarzalejos i Carmen Guiral Pelegrin. Per a més infor-

mació: www.apliweb.uned.es/cverano/cursos.asp?idcurso=064

- Ja s'oferta la 3ª edició del **Master Arqueología y Territorio** que presenta la Universitat de Granada pel curs 2008-2009. Per a més informació dirigir-se al Dr. Francisco Contreras Cortés, Dpto. de Prehistoria y Arqueología, Facultad de Filosofía y Letras Universidad de Granada, 18071 Granada, o consulteu www.ugr.es/~masterarqueologia
- L'Instituto Politecnico de Tomar i la Universidade de Trás-os-Montes e Alto Douro, a Portugal organitza, pel mes d'octubre, el **mestrado Europeu em Arqueologia Pré-Histórica e arte Rupestre**, sota la direcció del Dr. Luiz Oosterbeek. El període d'inscripció és fins el 25 de juliol. Per a més informació: www.ipt.pt

Excavacions

- El mes de juliol es durà a terme la V^a edició de l'excavació del poblat ibèric de Torre Roja. Per a més informació adreceu-vos al Museu Thermalia de Caldes de Montbui 938 654 140, o la Regidora de Cultura de Sentmenat, Marta Garcia, 937 153 030.
- Del 14 de juliol al 3 d'agost hi haurà una excavació i prospecció a Fumanya Sud i Cingles de Boixader, al Berguedà, del cretaci superior. Per a més informació, a/e: bernat.vila@hotmail.com
- El Plan Arqueológico de la Cuenca del Navia-Eo, de la Consejería de Cultura y Turismo del Principat d'Astúries, realitzarà excavacions pertanyents a l'Edat del Bronze, l'Edat del Ferro i d'època Romana durant els mesos de juliol, agost i setembre. Els requisits són cursar la llicenciatura d'Història, i tenir una disponibilitat mínima de dues setmanes. Per a més informació: www.chaosamartin.es

Exposicions

- El Museu d'Arqueologia de Catalunya- Empúries i l'Ajuntament de l'Escala organitzen, del 6 de juliol al 28 de setembre, a la Casa Forestal de Sant Martí d'Empúries una exposició temporal on es farà un repàs als **100 primers anys d'excavacions a Empúries**. Per a més informació: tel. 972 770 208; a/e: mac.empuries.cultura@gencat.cat
 - Del 9 de juliol al 30 de setembre es presenta al Palau Moja de Barcelona (Portaferrissa, 1) l'exposició **Fent museus, fent país. Cent anys de la Junta de Museus de Catalunya**.
 - De l'1 al 17 d'agost el Museu Arqueològic de Catalunya- Roca dels Moros, al local social de Tarrés, organitza una exposició temporal amb el títol **Centenari del descobriment científic de les pintures rupestres de la Roca dels Moros de Cogul**. Per a més informació adreceu-vos a l'oficina d'informació de la Ruta de l'Art Rupestre, tel. 934 246 577; a/e difusiomac.cultura@gencat.cat
 - El Museu de Prehistòria de València presenta l'exposició **La fragilitat en el temps. El vidre a l'antiguitat**. Aquesta romandrà oberta del 25 de juny al 12 d'octubre d'enguany a la Sala d'Exposicions Temporals del Museu de Prehistòria. Entrada gratuïta. Dilluns tancat. c/Corona, 36. Per a més informació, www.museuprehistoriavalencia.es
-

Museus

- El 10 de juliol a les 22 h es realitzarà una visita nocturna al Parc Arqueològic Mines de Gavà. És una activitat gratuïta i les places són limitades. Per a més informació i reserves: 932 639 650.
- Durant la setmana del 7 a l'11 de juliol i la del 14 al 18 de juliol,

de 9 a 15.30h, el MAC-Barcelona organitza el casal d'estiu **Mare Nostrum**. És una activitat en forma de colònies on es treballarà sobre algunes de les cultures desenvolupades a la Mediterrània a l'Edat Antiga. Està recomanada per a nens de 6 a 12 anys. Per a més informació: 934 246 577 i difusiomac.cultura@gencat.cat

• Tots els dimecres de juliol i agost el MNAT realitzarà el taller **Vacances a Tàrraco**, amb l'objectiu d'arribar a conèixer com era la vida a la ciutat de Tàrraco. Per a més informació: tel. 977 236 209/ 977 251 515, i mnat@mnat.cat

• Del 15 de juliol al 15 d'agost el MAC- Empúries realitzarà visites teatralitzades al jaciment d'Empúries, sota el títol **Visites d'Empúries cap al tard**. Per a més informació: tel. 972 770 208 i macempuries.cultura@gencat.cat

• Pel dia 10 d'agost a les 11.30 h., el MAC- Ullastret realitzarà, per a totes les edats, el taller **Fes d'arqueòleg**, on es podrà experimentar el treball dels arqueòlegs excavant a Ullastret. Es realitzarà a càrrec d'Arqueolític. Per a més informació: tel. 972 179 058/ 972 204 637, i macullastret@gencat.cat

• El Museu de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya, Rambla d'Egara, 270, de Terrassa, proposa un seguit d'activitats pels diumenges del mes de juliol. Visites teatralitzades sobre **Homo Faber**, 3r i 5è diumenge a les 11 h.; **Carboneres**, 4t diumenge a les 11 h.; **La Fàbrica Tèxtil**, tots els diumenges a les 13 h. Demostracions de màquines tèxtils d'11 a 14 h. Per a més informació: tel. 937368 966, i www.mnactec.cat

Biblioteca

• Volem donar les gràcies al senyor Javier Velaza i a l'Institut d'Estudis Catalans per l'apor-

tació de diverses publicacions a la **Biblioteca** de la Societat Catalana d'Arqueologia.

Noticiari

• El dia 29 de maig es presenten els resultats de l'excavació al jaciment del **Camp dels Ninots de Caldes de Malavella (Girona)**, que ha proporcionat una col·lecció de fòssils complets d'animals d'aproximadament 3.500.000 anys. Fins al moment s'ha recuperat 4 esquelets complets de rinoceronts, cèrvids i bòvids, juntament amb gran quantitat de restes de microfauna i restes paleobotàniques.

• Al DOGC núm. 5147 del 06.06.2008, acord GOV/94/2008, de 3 de juny, pel qual es modifica la delimitació de l'entorn de protecció de bé cultural d'interès nacional, en la categoria de zona arqueològica, del conjunt arqueològic d'**Ullastret**.

• El Grup d'Història del Casal de Mataró ha presentat un escrit a l'Ajuntament de la ciutat per la possible destrucció d'elements arqueològics del **Castell de Mata** amb motiu de la construcció d'una torre de vigilància forestal en aquell indret.

• L'Ajuntament de Santa Susanna ha aprovat la declaració de diversos elements de patrimoni arquitectònic del municipi com a bens culturals d'interès local, i entre ells destaquen les restes del **Molí d'en Jordà**.

Llibres

• **Informatiu Museus**, nº 77, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007, 24 pàgs.

• **Boletín Informativo** nº 113-114, 115-116 i 117-118, 2006-2007. Instituto de Estudios Borjanos. Borja.

• **Jornades d'Arqueologia, 1999. Comarques de Tarragona. Prehistòria, Protohistòria i Època Medieval**. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007, suport informàtic.

• **Lambard. Estudis d'art medieval**. Vol XIX, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 2007, 306 pàgs.

• **Clio. Revista de Historia**, nº 77, Barcelona, 2008, 110 pàgs.

• DOMINGO, I., BURKE, H., SMITH, C.; **Manual de campo del arqueólogo**. Ed. Ariel, Barcelona, 2007, 474 pàgs.

• FRANCÈS, J. (Coord.): **Els Malloles. Un jaciment de la plana del Vallès entre el neolític i l'antiguitat tardana (Cerdanyola del Vallès, Vallès Occidental)**. Excavacions arqueològiques a Catalunya, 17, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2007, 364 pàgs.

• LAGARDA, F. **Son Catllar (Ciutadella, Menorca)**, Saragossa, 2008, 78 pàgs.

• LAGARDA, F. **Estudio preliminar de la necrópolis talayótica de Son Bou (Alaior, Menorca)**, Saragossa, 2007, 54 pàgs.

• YARZA, J. **Entre lo medieval y la tradición clásica el "tapiz" de la creación de Girona**. Amics de l'Art Romànic, IEC, Barcelona, 2007, 14 pàgs.

AVÍS

La secretaria i la Biblioteca de la Societat Catalana d'Arqueologia romandran tancades de l'1 al 31 d'agost per vacances.

SOCIETAT CATALANA D'ARQUEOLOGIA
València, 225, àtic 3a.
08007 BARCELONA
Tel. 934 673 004
A/e: sca@scarqueologia.com
<http://www.scarqueologia.com>

L'arqueologia i el patrimoni mitjançant els sentits: KuanUm!

Quan es parla del sentit de la gestió del patrimoni històric i arqueològic, així com de les funcions que cal executar per a mantenir viu aquest llegat (recerca, conservació, presentació, difusió), molts cops s'intueix la connotació de "problemàtic" o de "lluita perduda". Excessives vegades cal salvar les restes del passat de les atzagaiades del futur i, fins i tot, quan parlem de la gestió urbanística dels monuments sembla que calgui salvar al futur de l'amenaça que li representen aquestes restes del passat.

Aquestes situacions paradoxals, sense deixar de ser certes, enverinen, des del nostre punt de vista, un camp del coneixement que, des de *KuanUm!*, enfocuem recolzant-nos en bases radicalment diferents: pretenem acostar l'arqueologia i el patrimoni mitjançant **els sentits i experiència lúdica**.

L'arqueologia ens forneix la base fonamental per tal d'entendre el passat: els objectes, les estructures i les restes bioarqueològiques. La nostra disciplina ens aporta, generalment, rastres de la societat del passat que tenen molt a veure amb la vida quotidiana.

Aquestes dades són fonamentals per entendre la història, però per si soles no diuen res. És necessari dotar-les de veu. Per això, des de *KuanUm!*, volem anar més enllà de les pedres, les ceràmiques i les anàlisis. No volem que siguin el nostre punt d'arribada, si no el tret de sortida de la nostra tasca, ja que el que pretenem no és donar **informació** si no **transmetre sensacions** que deixin empremta a la

gent més enllà del seu nivell de coneixement i que, d'aquesta manera, extreguin una informació que no obtindrien per mètodes més convencionals.

L'oïda, la vista, l'olfacte, el gust i el tacte es posen a treballar instintivament quan ens trobem davant d'un **menjar** o d'un **perfum**. Tots els nostres sentits i habilitats es posen en funcionament independentment del nostre nivell social o intel·lectual davant d'aquests estímuls i aquest és l'excipient que, des de *KuanUm!* hem volgut fer servir per a transmetre la nostra documentació i recerques sobre el passat.

Hem posat un nom a les nostres investigacions sobre el menjar al món antic: **l'arqueogastronomia**. Aquesta recerca sobre els sabors i els olors ens ha permès entendre tècniques artesanes, cultura material, economia i comerç, productes, usos i costums, etc.. i això, ens ha portat a difondre els coneixements a partir, no d'explicacions discursives (que també les donem) si no de l'experiència empírica: les espècies es poden veure i olorar, els menjars es poden fer i consumir, fins i tot utilitzant una vaixela que gairebé no es distingeix de la original.

No hi ha res més poderós que la pròpia experiència: *KuanUm!* vol que la gent s'apropi al passat a partir de la experiència personal que suposa la possibilitat de sentir, veure, olorar, degustar i tocar les matèries i els aliments que emplenaven els objectes que hi ha als museus o són descrits pels autors clàssics.

L'objectiu final és apropar el passat al més ample ventall de gent possible, per tal que entenguin una realitat que ha ajudat a formar el món actual a partir del nostre preuat i entranyable món dels sentits.

Juana María Huélamo
Josep Maria Solias
KuanUm!

Sabors i olors antics